

חרוב מצוי *Ceratonia siliqua* - פורח בחבל הים-תיכוני (נובמבר 2016)

כתב: אבי שמידע

חרוב מצוי *Ceratonia siliqua* הוא עץ גדול ממדים, ירוק-עד, שצבע נופו ירוק משחיר; העלים מנוצים ל- 2-4 זוגות עלעלים, שצורתם אליפטית-עגולה. הפרי תרמיל ארוך, טעים למאכל. השם הלטיני של הסוג *Ceratonia* נגזר מיוונית ופירושו קרן, רמז לצורת הפרי. שמו העברי נגזר, מהמילה "חרב" אף זאת בשל צורת הפרי.

חרוב מצוי. צילום: אבי שמידע ©
מימין - עצים בחורבת סעדים. צילום: אבי שמידע ©; משמאל - פירות.
להגדלה - לחצו על התמונות

בישראל גדלים בבר רק עצים דו-ביתיים, כלומר עצים נפרדים אשר נושאים רק תפרחות נקביות או רק תפרחות זכריות. לפרח הזכרי 5 אבקנים בולטים, ואילו לפרח הנקבי עמוד עלי הנראה כמו הפרי הבשל בזעיר אנפין. הפרח חסר כותרת והוא בעל מצעית ירקרקה מפותחת המפרישה צוף. ריחם של הפרחים נודף למרחוק ויש שהוא נחשב מטרד לאדם (הריח מזכיר ריח זיבה גברית). החרוב מואבק הן על ידי הרוח והן על ידי החרקים. הפרי תרמיל ארוך, טעים למאכל. הפרי דמוי סהר פחוס ואיננו נפתח. אורכו 8-12 ס"מ ורוחבו כ-2.5-2 ס"מ. זרע החרוב נקרא גרה, וזהו מקור המלה היוונית קאראט (karat), המציינת יחידת משקל. הפירות טובים למאכל אדם ובהמה.

תפרחות של חרוב מצוי

שתי תמונות מימין - תפרחות זכריות. צילום: ישי שמידוב ©; תמונה שנייה משמאל - תפרחת נקבית. צילום: ישי שמידוב; תמונה ראשונה משמאל - פרחי נקבה בסוף הפריחה לאחר הפרייה. צילום: אבי שמידע ©
להגדלה - לחצו על התמונות

החרוב שכיח למדי בכל אזורי החבל הים-תיכוני שכמות המשקעים בהם עולה על 400 מ"מ. הוא בונה חברת צמחים אופיינית יחד עם **אלת המסטיק** בגבעות נמוכות למרגלות ההרים על גבי סלעי גיר או במישור החוף על גבי חול יציב וכורכר, באזורי מכמורת וקיסריה ובחוף הכרמל. תצוין חברת חרוב ואלת המסטיק המזרחית: באזור טובאס-הגלבוט שולט החרוב באשדות המזרחיים של השומרון המזרחי בכמות משקעים של 300-400 מ"מ. מקובל כי החרוב גדל בר רק מתחת לגובה 400 מ', אך בעקבות הריסת החורש פלש החרוב לאזורי רום גבוהים יותר והוא גדל במפוזר עד גובה 800 מ'. העז השחורה אוכלת את פריו ומסייעת על ידי כך להפיץ את זרעיו.

חרוב מצוי בנופי הארץ. צילום: גדי פולק ©

מימין - אזור חרובית בשפלת יהודה; במרכז - בחולות מישור החוף עם אלת המסטיק, בחזית התמונה - לענה חד-זרעית; משמאל - חורבת קרתא, גבעת כורכר בחוף הכרמל הסמוכה לים, העץ מקבל צורת "דגל".
להגדלה - לחצו על התמונות

החרוב פורח בחודשי אוקטובר-נובמבר ולעתים עד תחילת דצמבר. והוא העץ היחיד בחבל הים-תיכוני הפורח במועד מוזר זה. הוא מואבק הן על ידי הרוח והן על ידי החרקים. הפרי מבשיל בחודשים יולי-אוגוסט, כ-9 חודשים לאחר הפריחה. עקב הפצתו הקלה של פרי החרוב באמצעות האדם ובהמתו לא ברור הגבול בין תחום תפוצתו הטבעי לתחום התפוצה שנוצר בעקבות תרבות האדם. מחוץ לתחום ארץ ישראל

החרוב גדל רק בסלעי גיר הקרובים אל חוף הים. פרט לישראל, לכרתים ולמקומות אחדים ביוון, העץ נדיר מאוד באגן הים-התיכון. גדל בר גם בתימן. לדעת החוקר שוויינפורט, שחי במאה ה-19, מוצא החרוב מהרי תימן, ומשם הגיעו פירותיו בדרכי המסחר צפונה לארצות הים התיכון. השערה זו נתמכת בעובדה שהחרוב אינו נזכר בתנ"ך, ואילו בתלמוד ובמשנה מרבים להזכירו. למוצאו הטרופי מתקשרת תקופת הפריחה, הופעת פרחים על הגזע (קאוליפלורה), והעובדה שכל קרוביו גדלים באזור הטרופי. על פי התופעות והעדויות שתיארנו עד כה קל ליצור את האגדה המספרת כי מלכת שבא הביאה את החרוב מתנה לשלמה המלך, כלומר הוא התפשט בארץ רק לאחר חורבן בית ראשון. כנגד זאת עומדים שרידים ארכיאולוגיים של החרוב מתקופת הברונזה ומהתקופה הניאוליתית הקדם-קירמית ב' וגרגרי אבקה מתקופת הפליסטוקן שנמצאו בחולה ובכינרת.

שימושי החרוב רבים ובמיוחד משמש פריו להכנת ריבה, סירופ ומאכל ישיר של הבהמה, הרחבה בספרות המצורפת. על האבקת החרוב, ראו במאמרו של אמוץ דפני. על טיפוס המיניות המגוונים של עצי החרוב ראה במאמר מאת יצחק תור ואבי שמידע שיופיע בקרוב בכלנית.

ספרות:

אלון ע 1985 החי והצומח של ארץ-ישראל, אנציקלופדיה שימושית מאוירת. הוצאת משרד הביטחון. כרך 10, עמ' 148-149. הוצאת משרד הביטחון.

אלון ע 1985 החי והצומח של ארץ-ישראל, אנציקלופדיה שימושית מאוירת. הוצאת משרד הביטחון. כרך 12, עמ' 117-118. הוצאת משרד הביטחון.

שוורצמן מ 1934 עץ החרוב וגידולו בפלשתינה (א"י). חוברת יעור 1. מחלקת החקלאות והיערות. ממשלת פלשתינה.

Dafni A Maron-Levi T Jurgen A Dttel S et al. 2012 Ambophily and "super generalism" in *Ceratonia siliqua* (Fabaceae) pollination. In: (Patiny S. ed.): Evolution of Plant-Pollinator Relationships, 81. Cambridge University Press,

Cambridge.

Zohary M and Orshan G 1959 The Maquis of *Ceratonia siliqua* in Israel. *Vegetatio* 8: 285-297.

Battle I and Tous J 1997. Carob tree. *Ceratonia siliqua* L. Promoting the conservation and use of underutilized and neglected crops. 17. Institute of Plant Genetics and Crop Plant Research, Gatersleben. Rome, Italy.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2016 חרוב מצוי *Ceratonia siliqua* - פורח בחבל הים-תיכוני (נובמבר

2016), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 3.

[/https://www.kalanit.org.il/ceratonia-siliqua-nov-16](https://www.kalanit.org.il/ceratonia-siliqua-nov-16)